

Ειδική Συνοδική Έπιτροπή Λειτουργικής Αναγεννήσεως
ΙΖ΄ Πανελλήνιον Λειτουργικόν Συμπόσιον Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων
Κόρινθος, 17-19 Σεπτεμβρίου 2018

πρωτ. Θεόδωρος Ἰ. Κουμαριανός

Ἡ Ἀναστάσιμη Ἀκολουθία τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδος

Μακαριώτατε,
ἄγιοι ἀδελφοὶ καὶ πατέρες!

Σχετικὰ μὲ τὴν μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἔχει διατυπωθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνος λειτουργικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος εὐρίσκει ἐφαρμογὴ στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν λειτουργικῶν διατάξεων. Πρόκειται περὶ τοῦ νόμου τῆς λειτουργικῆς ἐξελίξεως, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο κατὰ τὶς πρὸ ἱερὲς περιόδους τοῦ λειτουργικοῦ ἔτους διατηροῦνται στοιχεῖα ἀπὸ ἀρχαιότερες λειτουργικὲς διατάξεις. Ὁ νόμος διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν Anton Baumstark (1872-1948), ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὁ πατέρας τῆς συγκριτικῆς λειτουργικῆς. Ὁ Anton Baumstark ἀνῆκε στὴν γενεὰ ἐκείνη τῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν καὶ ἐδιάβαζαν σχεδὸν ὅλες τὶς ἀρχαῖες γλῶσσες τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς. Ὡς ἐκ τούτου εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ μελετᾷ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο ὅλα τὰ λειτουργικὰ κείμενα, παλαιὰ καὶ νεώτερα. Συγκρίνοντας τὶς ποικίλες λειτουργικὲς παραδόσεις αὐτῶν τῶν λαῶν ὁδηγήθηκε σὲ σημαντικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἄνοιξαν καινούριους δρόμους στὴν ἔρευνα τῆς ἱστορίας τῆς χριστιανικῆς λατρείας. Σύμφωνα μὲ τὸν ἀνωτέρω λειτουργικὸ νόμο διαπιστώνουμε, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειά τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδος καὶ γενικώτερα στὶς μεγάλες δεσποτικὲς ἐορτὲς (ὅπως τὰ Χριστοῦγεννα καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ τὰ Θεοφάνεια) διατηροῦνται ἀρχαιότερα λειτουργικὰ στοιχεῖα. Φαίνεται πολὺ λογικὸ, ὅτι ὅσα τελοῦνται μία φορὰ μόνον κάθε χρόνο διατηροῦν ἀρχαιότερα λειτουργικὰ στοιχεῖα, διότι κάθε χρόνο ἀναζητεῖται καὶ ἐπιδιώκεται νὰ ἐφαρμοσθεῖ ὅσο γίνεται πρὸ πιστὰ ὅ,τι εἶχε ἐφαρμοσθεῖ κατὰ τὸ προηγούμενο ἔτος. Ἐνῶ ὅσα τελοῦνται τακτικὰ, κάθε Κυριακῆ καὶ κάθε ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ὑφίστανται πολὺ εὐκόλα χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸ μικρὲς ἀλλαγές, οἱ ὁποῖες μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου καὶ τὸ πέρασμα τῶν αἰῶνων ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλη ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀλλάζει σημαντικὰ ἢ λειτουργικὴ πράξη.

Ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὸ Ἀσματικὸ στὸ Μοναστηριακὸ Τυπικὸ ἐγίνε χωρὶς νὰ γίνῃ ἰδιαίτερα ἀντιληπτή.^[1] Ἰδιαιτέρως ἐπιταχύνθηκε ἡ ἀλλαγὴ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς

Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὸ 1204, σημειώνει ὁ ἅγιος Συμεὼν Θεσσαλονίκης. Ὄταν μετὰ ἀπὸ ἐξήντα περίπου ἔτη ἀπουσίας ἐπανῆλθαν στὶς θέσεις τους ὁ αὐτοκράτορας καὶ ὁ πατριάρχης, εἶχαν ἤδη παρέλθει δύο γενεές ὀρθοδόξων χριστιανῶν, οἱ ὁποῖες στὶς δύσκολες ἐκεῖνες περιστάσεις εἶχαν ἐφαρμόσει πολλές ἀλλαγές στὸ τυπικὸ πὺ εἶχαν παραλάβει. Οἱ ἀλλαγές αὐτὲς μετέφεραν στὸ Ἀσματικὸ Τυπικὸ ὄλο καὶ περισσότερα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ Μοναστηριακὸ Τυπικὸ. Ὅσο καὶ ἂν ἠθέλησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν παλαιὰ τάξη τῶν Ἀκολουθιῶν, πολλὰ εἶχαν ξεχαστεῖ. Παρέμειναν μόνον κάποια στοιχεῖα Ἀσματικοῦ Τυπικοῦ, σύμφωνα μὲ ὅσα ἀναφέραμε προηγουμένως, κατὰ τὶς σημαντικὲς λειτουργικὲς περιόδους τοῦ ἔτους προσαρμοσμένα βέβαια καὶ αὐτὰ στὴν νέα κατάσταση τοῦ τυπικοῦ.

Στὴν συνέχεια θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὶς ἰδιαιτερότητες τῆς τάξεως τῶν Ἀκολουθιῶν κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα καὶ τὴν Διακαινήσιμο Ἑβδομάδα, δηλαδὴ μὲ τὸν Ἑσπερινὸ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν Θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, μὲ τὸν Ὅρθρο τοῦ Πάσχα, μὲ τὴν Θεία Λειτουργία τοῦ Πάσχα (Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου), μὲ τὸν Ἑσπερινὸ τῆς Δευτέρας τῆς Διακαινησίμου (ὁ ὀνομαζόμενος τῆς Ἀγάπης, πρῶτος μεθέορτος Ἑσπερινός) καὶ μὲ τὶς Ἀκολουθίες τῶν καθημερινῶν τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδος τελουμένης Θείας Λειτουργίας.

Τὸ Τυπικὸν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ 11 αἰ.

Μία πρώτη ιδέα περὶ τῆς μορφῆς τῶν Ἀκολουθιῶν αὐτῶν τῶν ἡμερῶν θὰ μπορέσουμε νὰ πάρουμε ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ 11 αἰ.^[2] Πρόκειται περὶ ἐνὸς πολὺ σημαντικοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο μᾶς παραδίδει στοιχεῖα τοῦ Ἀσματικοῦ Τυπικοῦ, πὺ ἐφαρμόζονταν στὴν Ἁγία Σοφία κατὰ τὸν 11 αἰῶνα. Γιὰ νὰ ἔχουμε μία πληρέστερη εἰκόνα τῆς τάξεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ σημειώσουμε, ὅτι κατὰ τὸν Ἑσπερινὸ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, τὸν λεγόμενο τῆς Ἀποκαθλώσεως (πὺ τελεῖται σήμερα συνήθως τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ τὸ μεσημέρι), ὀρίζεται ἡ τέλεση Προηγιασμένης Λειτουργίας. Προφανῶς εἶναι σημαντικό νὰ προσέξουμε, ὅτι ὅλες οἱ Ἀκολουθίες, στὶς ὁποῖες ἀναφερόμαστε, τελοῦνται ὅλες στὴν κανονικὴ ὥρα τους, ὁ Ἑσπερινὸς τὸ ἀπόγευμα περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ὁ Ὅρθρος τὰ χαράματα περὶ τὴν ἀνατολήν. Στὸν Ὅρθρο τοῦ Μεγάλου Σαββάτου (Ἐπιτάφιος Θρῆνος, πὺ τελεῖται σήμερα τὴν Μεγάλῃ Παρασκευῇ τὸ βράδυ) προβλέπεται στὸ τέλος μετὰ τὴν Μεγάλῃ Δοξολογία καὶ τὸν Τρισάγιο ὕμνο (προφανῶς δὲν ἀναφέρεται τίποτε περὶ Ἐπιταφίου καὶ λιτανεύσεως αὐτοῦ) νὰ ἀναγνωσθοῦν τὰ γνωστὰ μέχρι σήμερα Ἀναγνώσματα: Προφητικὸ ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιήλ, Ἀποστολικὸ καὶ Εὐαγγελικὸ «καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν γίνονται εἰς τὸ βαπτιστήριον τὸ μικρὸν τὰ φωτίσματα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Περὶ δὲ ὥραν σὺ εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς καὶ ἀλλάσσει τὴν ἐνδυτὴν τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ μετὰ τοῦτο

θυμῆ ὁ πατριάρχης καὶ εὐθὺς ἀνοίγεται ἡ ἐκκλησία». Ὅπως διαπιστώνουμε, μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ὁρθροῦ δὲν τελεῖται Θεία Λειτουργία (ὅπως ἐφαρμόζεται μέχρι σημεῖρα) ἀλλὰ τελεῖ ὁ πατριάρχης στὸ Μικρὸ Βαπτιστήριο τὸ Βάπτισμα ἑνὸς μέρους τῶν Κατηχουμένων (θὰ ἀκολουθήσει καὶ ἄλλο Βάπτισμα τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας στὸ Μεγάλο Βαπτιστήριο) καὶ μετὰ ὑποδέχεται ὁ πατριάρχης τὸν βασιλέα στὴν Ἁγία Σοφία καὶ ἀλλάσσουν τὰ ἄμφια τῆς ἁγίας τραπέζης μὲ καινούρια, τὰ ὁποῖα προσφέρει ὁ βασιλεὺς κάθε χρόνο τέτοια ἡμέρα. Ὅλα αὐτὰ, ὅπως σημειώσαμε, γίνονται τὸ πρῶτὸ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Κατὰ τὸν Ἑσπερινὸ τὸ ἀπόγευμα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου (Ἑσπερινὸς τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα) «εἰσοδεῖται ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ μεγαλείου καὶ τῶν ἱερέων καὶ τοῦ θυμιατοῦ τοῦ μεγάλου καὶ μανουαλίων γ' καὶ ἀνέρχονται ἐν τῷ συνθρόνῳ». «Μεγαλεῖον» ὀνομάζεται ἓνα βιβλίον τοῦ Εὐαγγελίου μεγάλων διαστάσεων καὶ πολυτελές, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται μόνον στὶς Ἀκολουθίες τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου. Ἀναγινώσκεται τὸ πρῶτον ἀνάγνωσμα ἐκ τῆς Γενέσεως «καὶ μετὰ τοῦτο κατέρχεται ὁ πατριάρχης ἐκ τοῦ συνθρόνου καὶ ἀπέρχεται εἰς τὸ μέγα βαπτιστήριον καὶ ἀλλάσσει τὸ στιχάριον τὸ ἄσπρον ... καὶ ποιεῖ κατὰ τὴν τάξιν ἐκεῖ τὰ τῆς βαπτίσεως φωτισματα». Ἐνῶ διαβάζονται στὴν Ἁγία Σοφία τὰ ἀναγνώσματα ὁ πατριάρχης βαπτίζει στὸ Μεγάλον Βαπτιστήριον αὐτὴν τὴν φορὰ τοὺς ὑπόλοιπους κατηχουμένους. Δίδεται ἡ ὁδηγία νὰ ἀναγνωσθοῦν τὰ ἐπιτὰ πρῶτα ἀναγνώσματα καὶ ἀμέσως μετὰ ἀναγινώσκεται τὸ ἀνάγνωσμα ἀπὸ τὸν Δανιὴλ καὶ τὸ «Εὐλογεῖτε», δηλαδὴ ἡ διήγησις καὶ ὁ ὕμνος τῶν τριῶν παιδῶν. Ἄν ὁμως καθυστερεῖ ὁ πατριάρχης, ὀρίζεται νὰ ἀναγινώσκονται καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἀναγνώσματα (μέχρι τοῦ ιε'). Πάντα ἔρχεται τελευταῖον τὸ «Εὐλογεῖτε», «ἕως οὗ εἰσηλθεν ὁ πατριάρχης εἰς τὴν εἴσοδον μετὰ τῶν νεοφωτιστῶν. Τοῦτο δὲ ψάλλοντες κατέρχονται οἱ ἱερεῖς ἐκ τοῦ συνθρόνου καὶ ἀλλάσσουν στιχάρια ἄσπρα».

«Τοῦ δὲ πατριάρχου χρίοντος τῷ μύρῳ τοὺς νεοφωτιστοὺς ὁ πρῶτος πριμικήριος τῶν ψαλτῶν λέγει· Ὅσοι εἰς Χριστὸν ... Καὶ ὅταν κινήσῃ ὁ πατριάρχης μετὰ τῶν νεοφωτιστῶν τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὴν β' εἴσοδον ὁ β' πριμικήριος· Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν ... Ὅτε δὲ ἔλθῃ εἰς τοὺς μέσους πυλῶνας ὁ μὲν πατριάρχης γονυκλιτεῖ γ' καὶ οὕτως εἰσέρχεται. Καὶ συνεισέρχονται μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ θυσιαστήριον ἰβ' ἀρχιερεῖς ἠλλαγμένοι μετὰ τῶν ὁμοφορίων αὐτῶν». Ἡ εἴσοδος τῶν νεοφωτιστῶν στὴν Ἁγία Σοφία περιγράφεται μεγαλοπρεπῆς. Προπορεύονται οἱ νεοφώτιστοι βαστάζοντας λαμπάδες ἀναμμένες καὶ συνοδεύονται ἀπὸ τὸν πατριάρχη καὶ δώδεκα ἀρχιερεῖς μὲ λευκὰ ἄμφια ψάλλοντας ὅλοι τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε». Ὁ ὕμνος «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε» φαίνεται, ὅτι ἀποτελεῖ ἐφύμνιον τοῦ ἀντιφώνου «Μακάριοι ὧν ἀφέθησαν αἱ ἁμαρτίαι». Ἀκολουθοῦν χωρὶς προκείμενον τὸ Ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα, ἀντὶ τοῦ Ἀλληλοῦια τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός» ὡς προκείμενον τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τρεῖς στίχους μόνον, τὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα καὶ ἡ Θεία Λειτουργία. Κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία «μυστικὸς ὕμνος» λέγεται τὸ «Οἱ τὰ χερουβὶμ». Δὲν παρέχεται καμμία ἔνδειξις γιὰ τὸ ποία Θεία Λειτουργία τελεῖται. Θεωρεῖται σίγουρον, ὅτι τελεῖται αὕτη τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, διότι αὕτη εἶναι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ συνηθισμένη Θεία

Λειτουργία. Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐτελεῖτο σπανιώτερα.

Στὴν συνέχεια τὸ Τυπικὸν δὲν δίδει κάποια ἀσυνήθιστη ὁδηγία γιὰ τὸν Ὅρθρο τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα. Ἐφαρμόζεται ὅ,τι ἐφαρμόζεται κάθε Κυριακὴ (σύμφωνα πάντα μὲ τὸ Ἀσματικὸ Τυπικὸ). Δὲν ἀναφέρεται τίποτε σχετικὸ μὲ οἰουδήποτε εἶδους «παννουχίδα». Ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος «Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ... » ψάλλεται γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τοὺς γνωστοὺς στίχους τοῦ Ψαλμοῦ ξζ', «Ἀναστήτω ὁ Θεός», κατὰ τὸ τρίτο Ἀντίφωνο τῆς Θείας Λειτουργίας. Τὰ μόνα ἰδιαίτερα στοιχεῖα ἀποτελοῦν οἱ ὁδηγίες γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος καὶ τὴν ψαλμωδία τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου. Τὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα ὀρίζεται νὰ ἀναγινώσκειται τρεῖς φορές σύμφωνα μὲ τὴν ἐξῆς διάταξη: «λέγει ὁ διάκονος τὸ ρωμαῖον καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ρωμαίου Εὐαγγελίου εἰρηνεύει ὁ πατριάρχης καὶ λέγει ὁ διάκονος· Σοφία· Πρόσχωμεν, καὶ ἄρχεται ὁ πατριάρχης· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Ὁ διάκονος ἐστὼς ἐν τῷ ἄμβωνι προσυπακούων λέγει τρανότερον τὰ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου ἀναγινωσκόμενα μέχρι συμπληρώσεως. Μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Εὐαγγελίου λέγει ὁ ἀρχιδιάκονος· Σοφία· ὀρθοί. Ὁ διάκονος τὴν μεγάλην ἐκτενῆ, οἱ ψάλται· Οἱ τὰ χερουβίμ· δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι γ' λέγεται τὸ Οἱ τὰ χερουβίμ τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ.» Δηλαδὴ ἀναγινώσκειται τὸ γνωστὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα ἀπὸ τὸ κατὰ Ἰωάννην, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», ὀλόκληρο πρῶτα στὴν λατινικὴ γλῶσσα ἀπὸ ἓνα διάκονο ἐπάνω στὸν ἄμβωνα (στὸ κέντρο τοῦ ναοῦ), καὶ μετὰ ἀρχίζει ὁ πατριάρχης νὰ ἀναγινώσκει τὴν ἴδια περικοπὴ φράση πρὸς φράση στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν θέση του στὸ σὺνθρονο (τὸ ὁποῖο εὑρίσκεται στὸ βάθος τῆς ἀψίδος τοῦ ἁγίου βήματος πίσω ἀπὸ τὴν ἁγία τράπεζα), ἐνῶ ὁ διάκονος στὸν ἄμβωνα ἐπαναλαμβάνει «τρανότερον» τὶς φράσεις, πού λέγει ὁ πατριάρχης. Στὴν συνέχεια τελοῦνται τὰ τῆς Θείας Λειτουργίας μὲ μόνη ἰδιαιτερότητα τὸ γεγονός, ὅτι ὁ χερουβικός ὕμνος «Οἱ τὰ χερουβίμ» ψάλλεται τρεῖς φορές (πάλι δὲν δίδεται καμμία πληροφορία περὶ τοῦ ποῖα Θεία Λειτουργία τελεῖται). Ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω πληροφορίες ἐξάγουμε δύο σημαντικὰ συμπεράσματα.

Πρῶτον: ἡ τριπλὴ ἀνάγνωση τοῦ Εὐαγγελίου στὴν λατινικὴ καὶ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μᾶς θυμίζει τὸν τρόπο, πού διαβάζεται σήμερα τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς Ἀγάπης. Δὲν ἀποκλείεται ἡ σημερινὴ πράξη νὰ ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν πράξη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Βέβαια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἔχουν περάσει πολλοὶ αἰῶνες καὶ τὰ νεώτερα μοναστηριακὰ Τυπικά, ὅπως θὰ δοῦμε στὴν συνέχεια, δὲν ἀναφέρουν τίποτε σχετικὸ. Παρὰ ταῦτα, δὲν ἀποκλείεται στὸ θέμα αὐτὸ νὰ ἐπιβεβαιώνεται ὁ λειτουργικὸς νόμος, πού ἀναφέραμε στὴν ἀρχή. Δηλαδὴ παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μοναστηριακὰ τυπικά, πού ἄρχισαν νὰ ἐπηρεάζουν τὴν λειτουργικὴν πράξη τῶν πόλεων, δὲν ἀναφέρουν τίποτε περὶ πολλαπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ Εὐαγγελίου, στὴν πράξη διατηρήθηκε αὐτὴ κατὰ κάποιον τρόπο, διότι κάθε χρόνο τέτοιες ἡμέρες ἐπεδίωκαν νὰ ἐφαρμόσουν, ὅσα μπορούσαν περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ πού ἐγνώριζαν, ὅτι εἶχαν ἐφαρμόσει τὴν προηγούμενη χρονιά. Λόγω τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν καταγράφηκε κάπου ἡ διάταξη αὐτή, ἔγινε πιθανὸν πῶς εὐκόλα ἢ μεταφορὰ τῆς

διατάξεως ἀπὸ τὴν Θεία Λειτουργία στὸν πρῶτο μεθέορτο ἀναστάσιμο Ἑσπερινὸ ποὺ ἀκολουθοῦσε.

Δεύτερον: ἡ τριπλὴ ψαλμωδία τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα τὸν 1^ο αἰῶνα μᾶς παραπέμπει, βάσει τοῦ ἰδίου λειτουργικοῦ νόμου, σὲ ἀρχαιότερες ἐποχές. Κατὰ πᾶσα πιθανότητα ὁ χερουβικός ὕμνος συνετέθη γιὰ νὰ ἀποτελέσει τὸ ἐφύμνιο κάποιου ἀντιφώνου, τὸ ὁποῖο λεγόταν κατὰ τὴν εἴσοδο τῶν τιμίων δώρων (μεγάλῃ εἴσοδος) τῆς Θείας Λειτουργίας, ἃς ὑποθέσουμε, κατὰ τὸν στ' αἰῶνα. Γνωρίζουμε, ὅτι κατὰ τὸν στ' αἰῶνα συντίθεται ὁ ὕμνος αὐτὸς καὶ εἶναι πολὺ λογικὸ νὰ θεωρηθεῖ, ὅτι συνετέθη γιὰ νὰ ἀποτελέσει τὸ (νέο) ἐφύμνιο τοῦ Ψαλμοῦ κγ', «Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς ... ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», ὁ ὁποῖος βασιεὶ ὀρισμένων ἱστορικῶν ἀναφορῶν εἶναι πολὺ πιθανόν, ὅτι ἀποτελοῦσε τὸ ἀντίφωνο, ποὺ ἐψάλετο κατὰ τὴν εἴσοδο τῶν τιμίων δώρων (μὲ ἀπλούστερο ἐφύμνιο μέχρι τότε).

Στὴν συνέχεια γιὰ τὸν Ἑσπερινὸ τὸ ἐσπέρας τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ὑπάρχει ἡ σημείωση, ὅτι: «τὸ ἀρχαῖον μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ λυχνικοῦ ἀνέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τοῖς εὐκτηρίοις τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐλέγετο ὑπὸ τοῦ διακόνου ἡ μεγάλη ἐκτενὴ καὶ ἀνεγίνωσκεν ὁ πατριάρχης τὸ Εὐαγγέλιον τὸ ἀναστάσιμον τῆς πλευρᾶς ἕως ἄν τινων κρατῆτε κεκράτηνται. Νῦν δὲ παρόντων αὐτῶν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἀναγινώσκει τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ ἀ' πρεσβυτέρου ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος». Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν περιγραφή, στὴν Ἁγία Σοφία δὲν διαβαζόταν παλαιότερα («τὸ ἀρχαῖον») Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ Ἑσπερινοῦ. Ἀφοῦ εἶχε συμπληρωθεῖ ὁ Ἑσπερινὸς μετέβαιναν στὰ διαμερίσματα τοῦ πατριάρχου καὶ συγκεκριμένα στὸ εὐκτήριο τοῦ πατριαρχείου ὅπου λεγόταν ἡ ἐκτενὴς ἰκεσία καὶ ἀνεγίνωσκε ὁ πατριάρχης τὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου στοὺς μαθητὲς μετὰ τὴν Ἀνάστασι ἀπόντος τοῦ Θωμᾶ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται «τὸ Εὐαγγέλιον τὸ ἀναστάσιμον τῆς πλευρᾶς», ἕως τὴν φράση «ἄν τινων κρατῆτε κεκράτηνται.» Σήμερα ὁμως (δηλαδὴ τὸν 1^ο αἰ.), σημειώνεται στὸ κείμενο, ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελικοῦ αὐτοῦ ἀναγνώσματος γίνεται μὲν ὅπως παραλάβουμε ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἑσπερινοῦ ἀλλὰ ὁ πατριάρχης καὶ οἱ κληρικοὶ παραμένουν στὸ ἅγιο βῆμα τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα ἀναγινώσκει ἀπὸ τὸν πρῶτον τῆ τάξει πρεσβύτερο ἐπάνω στὸν ἄμβωνα (προσθέτουμε, χωρὶς νὰ φαίνεται οἰουδήποτε εἶδους ἐπανάληψη). Αἰταιεῖται σχετικὴ ἔρευνα γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα, πῶς αὐτὸ τὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα μεταφέρθηκε ἐντὸς τοῦ Ἑσπερινοῦ στὴν συνηθῆ θέσιν τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ πῶς ἐπεκράτησε ἡ ἐπανάληψή του σὲ πολλὰς γλῶσσας.

Στὸ Τυπικὸ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας σημειώνονται στὴν συνέχεια οἱ μνημεις τῶν ἁγίων ποὺ ἐορτάζονται καὶ μνημονεύονται ἰδιαίτερος κατὰ τὴν Διακαινήσιμο Ἑβδομάδα καὶ ὁ συγκεκριμένος ναός, στὸν ὁποῖο γίνονται οἱ συνάξεις κατὰ τὶς ἡμέρας αὐτές.

Τὴν Δευτέρα τῆς Διακαινησίμου «μνήμη τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τελεῖται δὲ ἡ τοιαύτη σὺνδος ἐν τῷ ἐπωνύμῳ αὐτῶν ναῷ τῷ μεγάλῳ», δηλαδή μετὰ τὸν Ὅρθρο στὴν Ἁγία Σοφία ἢ λιτὴ μετὰ τὸν πατριάρχη κατευθύνεται στὸν Ναὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου τελεῖται Θεία Λειτουργία (σύναξις), ἐνῶ τελεῖται ἐπίσης Θεία Λειτουργία στὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τὴν διάρκειά τῆς λιτῆς ψάλλεται τὸ «Χριστὸς ἀνέστη». Στὴν Θεία Λειτουργία Ἀντίφωνα ψάλλονται τὰ ἴδια μετὰ αὐτὰ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, ὅπως καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐβδομάδα.

Τὴν Τρίτη τῆς Διακαινησίμου «μνήμη τῆς παναγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, τελεῖται δὲ ἡ τοιαύτη σύναξις ἐν Βλαχέρναις», ποὺ σημαίνει, ὅτι μετὰ τὸν Ὅρθρο στὴν Ἁγία Σοφία ἢ λιτὴ μετὰ τὸν πατριάρχη κατευθύνεται στὸν Ναὸ τῶν Βλαχερνῶν καὶ δὲν τελεῖται Θεία Λειτουργία (σύναξις) στὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ.

Τὴν Τετάρτη τῆς Διακαινησίμου «μνήμη τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις». Μετὰ τὸν Ὅρθρο «κατέρχεται ὁ πατριάρχης ἐν τοῖς Χαλκοπρατείοις καὶ λειτουργεῖ ἐκεῖ». Τελεῖται ταυτόχρονα Θεία Λειτουργία (σύναξις) στὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐπειδὴ σημειώνεται ἐπιπροσθέτως μνήμη τοῦ ἁγίου πρωτομάρτυρος Στεφάνου, τελεῖται Θεία Λειτουργία (σύναξις) καὶ στὸν Ναὸ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, σημειώνεται ἐπίσης μνήμη τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐν τῷ Τρίτῳ, χωρὶς νὰ σημειώνεται, ἂν τελεῖται σύναξις καὶ ἐκεῖ.

Τὴν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου «μνήμη τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, τελεῖται δὲ ἡ τοιαύτη σύναξις ἐν τῷ Παλατίῳ καὶ ἐν τῷ ἐπωνύμῳ αὐτοῦ ναῷ τῷ ὄντι πλησίον τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας». Σημειώνεται, ὅτι ὁ πατριάρχης αὐτὲς τὶς δύο ἡμέρες, Πέμπτη καὶ Παρασκευή, λειτουργεῖ στὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὄχι στὸν ναὸ ποὺ ὀρίζεται, ὅτι γίνεται ἡ σύναξις.

Τὴν Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου «μνήμη τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τελεῖται δὲ ἡ τοιαύτη σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ ἀποστολείῳ τοῦ ἁγίου Πέτρου τῷ συγκειμένῳ τῇ ἁγιωτάτῃ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῷ Ὁρφανοτροφείῳ».

Τέλος τὸ Σάββατον τῆς Διακαινησίμου δὲν ἀναφέρεται κάποια ἰδιαίτερη μνήμη ἐξ ἀρχῆς, σημειώνεται μόνον ἀφοῦ καταγραφοῦν οἱ ὁδηγίες γιὰ τὴν σύναξη στὴν Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὅτι «τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μνήμη τοῦ ἁγίου προφήτου, προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, τελεῖται δὲ ἡ τοιαύτη σύναξις ἐν τοῖς Σπαρακίῳ. Ἀπέρχεται ἐκεῖ ὁ πατριάρχης ...».

Στὸ Τυπικὸν δὲν σημειώνεται κάτι ἰδιαίτερο σχετικὸ μετὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ Πάσχα τὴν ἡμέρα πρὸ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἀναλήψεως, δηλαδή τὴν Τετάρτη τῆς ἑκτῆς ἐβδομάδος.

Γενικῶς στὸ Τυπικὸ αὐτὸ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχει ἡ ἔννοια τῆς μεθεόρτου περιόδου καὶ τῆς ἀποδόσεως, ὅπως τὴν γνωρίζουμε σήμερα, οὔτε γιὰ τὰ Χριστούγεννα οὔτε γιὰ τὰ Θεοφάνεια οὔτε γιὰ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου οὔτε γιὰ

οιαδήποτε άλλη έορτή. Ορίζονται μόνον προεόρτιες και μεθεόρτες ημέρες για τὰ Χριστούγεννα και τὰ Θεοφάνεια (και τὴν έορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ) ἀπὸ τὶς Κυριακὲς πρὸ και μετὰ τὴν έορτὴν.

Τὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα

Ἄς δοῦμε πῶς ὀρίζεται νὰ γίνονται οἱ ἀκολουθίες τῶν ἡμερῶν αὐτῶν στὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα. Ἡ χειρόγραφη παράδοση τοῦ Τυπικοῦ τοῦ ἁγίου Σάββα λόγῳ τῆς μεγάλης διαδόσεώς του και τῆς ἀναμειξεως σὲ αὐτὸ ποικίλων διατάξεων ἀπὸ μοναστηριακὰ Τυπικὰ ἄλλων παραδόσεων παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Για τὸν λόγο αὐτὸ ὡς πρότυπο γιὰ τὴν μελέτη τοῦ Τυπικοῦ τοῦ ἁγίου Σάββα λαμβάνεται συνήθως ἡ πρώτη ἔντυπη ἔκδοση ἐν Βενετία τοῦ ἔτους 1545.^[3] Πρώτη παρατηρήση ποὺ ὀφείλουμε νὰ κάνουμε εἶναι, ὅτι ὁ έορτασμός τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα γίνεται σὲ μία ὀλονυκτία μεγάλης διάρκειας.

Κατὰ τὴν ἔναρξη τοῦ Ὁρθρου τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ἡ ἔναρκτήριος εὐλογία και τὰ πολλὰ «Χριστὸς ἀνέστη» σύμφωνα με τὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα ὀρίζονται νὰ λέγονται στὸν νάρθηκα (δὲν ὑπάρχει Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα) κατὰ τὸν τύπον εἰσοδικοῦ ἀντιφώνου, στὸ τέλος τοῦ ὀποίου ἀνοίγονται οἱ κεκλεισμένες πύλες και εἰσέρχονται στὸν ναό, ὀπου λέγεται ἡ Μεγάλη Συναπτὴ και ἀκολουθεῖ ὁ κανὼν τοῦ Πάσχα.

Ἐχει προηγηθεῖ ὁ Ἑσπερινὸς και ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὀποίας ἐνῶ διανέμεται λίγη τροφή γίνεται ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, τὴν ὀποία παρακολουθοῦν καθήμενοι ὀλοι οἱ μοναχοί. Ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ Ἑσπερινοῦ, σύμφωνα με ὀσα ὀρίζονται στὸ Τυπικὸ, δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία οἱ μοναχοί παρὰ μόνον ἀφοῦ τελιώσει ἡ Θεία Λειτουργία (τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου) μετὰ τὸν Ὁρθρο. Δηλαδὴ ὀλη ἡ ἀναστάσιμη Ἀκολουθία τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα εἶναι μία μεγάλη ἀγρυπνία με δύο Θεῖες Λειτουργίες!

Ὁ Ἑσπερινὸς τὸ ἔσπερας τοῦ Μεγ. Σαββάτου ἀρχίζει περὶ ὀραν δεκάτην τῆς ἡμέρας (ἦτοι 4μμ ἢ 5μμ). Οἱ ἱερεῖς ὑπονοεῖται, ὅτι φοροῦν λευκὰ στιχάρια και «μαῦρα» ἢ πορφυρὰ φελώνια, τὰ ὀποία θὰ ἀλλάξουν με «λευκὰ» φελώνια πρὸ τοῦ «Ἀνάστα ὁ Θεός», δηλαδὴ πρὸ τοῦ προκειμένου τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος. Ἀναγινώσκονται τὰ 15 ἀναγνώσματα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μετὰ τὴν εἴσοδο τοῦ Ἑσπερινοῦ (χωρὶς προκείμενο). Ὅταν φθάσουμε στὸ τελευταῖο ἀνάγνωσμα, «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε και ὑπερυψοῦται ... ἀνιστάμεθα». Ἀκολουθεῖ μικρὰ συναπτὴ (τοῦ Τρισαγίου ὕμνου) και ἀντὶ Τρισαγίου τὸ «Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε», μετὰ ἀκολουθεῖ τὸ προκείμενο τοῦ Ἀποστολικοῦ ἀναγνώσματος και τὸ Ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα, τὸ «Ἀνάστα ὁ Θεός» και τὸ Εὐαγγελικὸ Ἀνάγνωσμα. «Ἀντὶ δὲ τοῦ Χερουβικοῦ, εἰ θέλεις ψάλλε τροπάριον ἦχ. πλ. α΄ Σιγησάτω πᾶσα σὰρξ». Ἡ Θεία

Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὀφείλει νὰ τελειώνει κατὰ ἀκρίβειαν τὴν δευτέραν ὥραν τῆς νυκτός (ἤτοι 8μμ).

«Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν οὐκ ἐξερχόμεθα τῆς ἐκκλησίας ἀλλὰ καθήμεθα ἐν τοῖς τόποις ἡμῶν» (κατὰ νεώτερα τυπικὰ δίδεται πρῶτα τὸ κατακλαστὸν / ἀντίδωρον ὑπὸ τοῦ ἱερέως) καὶ προσφέρεται ὑπὸ τοῦ κελλαρίτου «ἀνὰ κλάσματος ἄρτου (ἐκ τῆς ἄρτοκλασίας ὑπονοεῖται, σύμφωνα μὲ νεώτερα τυπικὰ) καὶ ἀνὰ ἕξ ἰσχάδων (ξηρὰ σῦκα) ἢ φοινίκων (χουρμάδες) καὶ ἀπὸ ἐνὸς κρασοβολίου οἴνου. Ἡμῶν δὲ διακλυομένων^[4] γίνεται ἀνάγνωσις μεγάλη εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ... Εἴθ' οὕτως ἀρχόμεθα τοῦ ἐσθίειν».

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Πράξεων διαρκεῖ περὶ τὶς δύο καὶ μισὴ ὥρες. Ἀκολουθεῖ τὸ Μεσονυκτικόν, τὸ ὁποῖο ὀνομάζεται «παννυχίς», ἐπηρασμένο ἀπὸ τὴν ὀρολογία τοῦ ἀσματικοῦ τυπικοῦ. Ἡ ὥρα ἐνάρξεως τῆς «παννυχίδος» θὰ πρέπει νὰ εἶναι περὶ τὶς 10:30μμ. Ἄλλες ἐκδόσεις τοῦ Τυπικοῦ ὀρίζουν ἄλλες ὥρες, οἱ ὁποῖες σημαίνουν 10μμ, 12ν, 2πμ, 3πμ. Γιὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ «παννυχίς» ἀνάπτονται ὅλα τὰ κανδήλια τοῦ ναοῦ καὶ κρούεται σήμαντρον. Ἡ «παννυχίς» ἔχει τὴν διάταξη τοῦ μεσονυκτικοῦ τῆς Κυριακῆς, ψάλλεται ὁ κανὼν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου «Κύματι θαλάσσης» μὲ προσθήκη ἀναγνώσεων (μετὰ τὴν γ' καὶ μετὰ τὴν στ' ὠδή) ἀπὸ πασχάλιους λόγους τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου Κύπρου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς παννυχίδος ἐξέρχονται πάντες «ἐν τῷ νάρθηκι». Στὸν ναὸ ὁ κανδηλάπτης μόνος ἀνάβει ὅλα τὰ κανδήλια τοῦ ναοῦ καὶ βάζει θυμίαμα γιὰ νὰ εὐωδιάξῃ ὁ χῶρος. Στὸν νάρθηκα ὁ καθηγούμενος μοιράζει κηρία, τὰ ὁποῖα ἀνάβουν ἅπαντες καὶ ἐν τῷ μεταξύ ὁ ἱερεὺς (ἐννοεῖται ὁ ἐφημέριος) μὲ στολὴ λευκὴ ἔρχεται τελευταῖος μὲ θυμιατήριον προπορευομένων αὐτοῦ λαμπάδων δύο καὶ ἀφοῦ θυμιάσει ἅπαντας «ἴσταται ἔμπροσθεν τῶν βασιλικῶν πυλῶν καὶ ποιεῖ σταυρὸν μετὰ τοῦ θυμιατοῦ λέγων· Δόξα τῇ ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ ...» καὶ ἀκολουθοῦν τὰ «Χριστὸς ἀνέστη». Πρῶτα ἕξ ἐναλλάξ, τρεῖς ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ τρεῖς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν, μετὰ τέσσαρα μὲ τοὺς γνωστοὺς στίχους, δύο ἀκόμη μὲ Δόξα Πατρί, Καὶ νῦν καὶ τέλος ἕνα «γεγονωτέρα τῇ φωνῇ», ὁ ἱερεὺς τὸ πρῶτο μέρος καὶ οἱ ἀδελφοὶ ὀλοκληρώνουν «καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ...». «Καὶ ἀνοιγομένων τῶν πυλῶν εἰσοδεῦει προπορευομένων τῶν λαμπάδων. Συνεφεπομένου δὲ τοῦ καθηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν ψαλλόντων Καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ... Εἰσερχόμενος δὲ ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ βήματι ποιεῖ συναπιτὴν μεγάλην.»

Καὶ «ἄρχεται ὁ προεστὼς τοῦ εἰρμοῦ τοῦ κανόνος», ἐνῶ ὁ ἱερεὺς θυμιᾷ κατὰ τὴν ἔναρξη τοῦ κανόνος. Στὴν ἐνάτη ὠδὴ δὲν ἐκφωνεῖται τὸ «τὴν Θεοτόκον καὶ μητέρα τοῦ φωτός ...» ὑπὸ τοῦ διακόνου, διότι τοῦτο δὲν ἐκφωνεῖται ὅποτε δὲν στιχολογεῖται ἡ Ὡδὴ τῆς Θεοτόκου. Στὸ δοξαστικὸ τῶν αἰνῶν «γίνεται ὁ ἀσπασμὸς οὕτως »

«Λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ ἴσταται πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἁγίου βήματος. Καὶ ἀσπάζεται ὁ καθηγούμενος τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον, εἶτα τὸν ἱερέα, εἴθ' οὕτως λαμβάνει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ὁ προεστὼς καὶ ἴσταται ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως καὶ ἀσπάζονται οἱ ἀδελφοὶ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ψαλομένου τοῦ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ

νεκρῶν. Μετὰ δὲ τὸ πληρωθῆναι τὸν ἀσπασμὸν ἀναγινώσκειται ὁ λόγος τοῦ Χρυσοστόμου παρὰ τοῦ προεστῶτος. Οὐ καθήμεθα δὲ εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν ἀλλ' ἰστάμενοι ἐπακροώμεθα πάντες ... Εἶτα ἐκτενῆς καὶ ἀπόλυσις» τοῦ Ὁρθρου. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀναστάσιμη Θεία Λειτουργία (τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου) χωρὶς νὰ δίδεται κάποια ἰδιαίτερη ὁδηγία. Σημειώνουμε, ὅτι ὁ ἀναστάσιμος διάλογος, πού σήμερα λέγεται κατὰ τὴν ἀπόλυση: Χριστὸς ἀνέστη! - Ἀληθῶς ἀνέστη! - Δόξα τῇ ἀγίᾳ αὐτοῦ ... - Προσκυνοῦμεν αὐτοῦ ..., προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῆς Ὑψώσεως τοῦ ἄρτου (ἢ τῆς Θεοτόκου),^[5] πού ἐπιτελεῖται μετὰ τὸ πέρας τῆς λαμπρᾶς πασχαλινῆς τραπέζης.

Για τὸν πρῶτο μεθέορτο Ἑσπερινό, τὸν ὁποῖο σήμερα ὀνομάζουμε τῆς Ἀγάπης, ὀρίζονται τὰ ἐξῆς: «Εἰς τὸν Λυχνικὸν ἀλλάσσει ὁ ἱερεὺς πᾶσαν τὴν στολὴν αὐτοῦ». Ἀρχίζει τὸν Ἑσπερινὸ σφραγίζων σταυροειδῶς μὲ τὸ θυμιατὸ λέγων· Εὐλογητὸς ὁ Θεός, καὶ ψάλλονται τὰ πολλὰ «Χριστὸς ἀνέστη». Ὑπάρχει τὸ γνωστὸ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα, τὸ ὁποῖο ἀναγινώσκειται χωρὶς νὰ ὀρίζεται κάποια ἰδιαίτεροτητα.

Δὲν δίδεται καμμία ἄλλη ὁδηγία γιὰ ὅλην τὴν περίοδο μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα, ἡ ὁποία ὅμως δὲν γίνεται μὲ τὸν τρόπο, πού γνωρίζουμε σήμερα. Στὸ Τυπικὸ τοῦ ἀγίου Σάββα σημειώνεται πολὺ ἀπλᾶ γιὰ τὴν Τρίτη μετὰ τὴν Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ: «Τῇ Τρίτῃ ἐσπέρας ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα.» Ψάλλονται τὰ τοῦ Τυφλοῦ καὶ τὰ πασχαλινὰ τροπάρια στὰ ἀπόστιχα τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ στοὺς αἶνους μαζί μὲ τὰ προεόρτια τῆς Ἀναλήψεως. Ἀπολυτικίον ψάλλεται «Τὸν συνάναρχον Λόγον». Ὅπως διαπιστώνουμε δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἰδιαίτερο γιὰ τὴν ἀπόδοση αὐτὴ σὲ σύγκριση μὲ τὴν πρωτοφανῆ ἰδιαίτεροτητα, μὲ τὴν ὁποία ἔχει ὀρισθεῖ νὰ γίνεται ἡ ἀπόδοση τοῦ Πάσχα στὸ ἐφαρμοζόμενο σήμερα Τυπικὸ τοῦ Βιολάκη. Τὸ Τυπικὸ τοῦ ἀγίου Σάββα (ὅπως καὶ ὅλα τὰ μοναστηριακὰ Τυπικά) προβλέπει ἀποδόσεις τῶν δεσποτικῶν καὶ τῶν θεομητορικῶν ἐορτῶν μὲ παράλληλη μετάθεση τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἀγίου τῆς ἡμέρας στὴν προηγούμενη ἡμέρα, ὅπως ἐφαρμόζουμε σήμερα. Γιὰ τὸ Πάσχα ὅμως δὲν φαίνεται κάτι ἰδιαίτερο. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα αὐτὸ ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι μεθέορτος περίοδος γιὰ τὸ Πάσχα θεωρεῖται τὸ σύνολο τῶν πενήντα ἡμερῶν μέχρι τὴν Πεντηκοστή.^[6]

Τὸ Τυπικὸν τοῦ οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα

Μὲ σκοπὸ νὰ κατανοήσουμε τὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τῶν διατάξεων τοῦ μοναστηριακοῦ Τυπικοῦ τοῦ ἀγίου Σάββα καὶ τὴν σημερινὴ πράξη μπορούμε νὰ δοῦμε ἐπικουρικὰ ὀρισμένες ὁδηγίες, ὅπως καταγράφονται στὸ χειρόγραφο Τυπικὸν τοῦ οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα, ὁ ὁποῖος ἔζησε στὴν νῆσο Σκιάθο τὰ ἔτη 1884-1961.^[7] Αὐτὸ τὸ σχετικὰ πρόσφατο χειρόγραφο Τυπικὸ ἐνῶ εἶναι μεταγενέστερο τοῦ Τυπικοῦ τοῦ Βιολάκη μᾶς δίδει πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὴν τάξη, πού ἐφαρμόζεται στὴν Σκιάθο στὶς ἀρχές τοῦ κ' αἰ. ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ Τυπικὸ τοῦ Βιολάκη καὶ βάσει τῶν

ἐπιδράσεων ἀπὸ τὸ Ἅγιο Ὄρος, μὲ τὸ ὁποῖο ἡ νῆσος Σκιάθος εἶχε πάντα στενὲς σχέσεις.

Σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφή τοῦ οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα ἢ Παννουχίς τελεῖται κατὰ τὰ γνωστὰ ἀπὸ τὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα. Ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὴν τάξη τῶν μοναστηρίων (καὶ προφανῶς ὑπονοοῦνται κοινότητες μικρὲς, στὶς ὁποῖες οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουν τὴν τάξη), ἀναφέρει λεπτομερῶς τὴν ἔναρξη καὶ τὴν ἀπόλυση τῆς Παννουχίδος καὶ τὴν διάδοση τοῦ ἁγίου φωτός (ὅπως εἶδαμε καὶ ἀνωτέρω μὲ τὴν διανομὴ τῶν κηρίων), χωρὶς νὰ σημειῶνει τίποτε σχετικὸ μὲ τὴν κοσμοσυρροὴ ποὺ παρατηρεῖται στὶς ἐνορίες τῶν πόλεων καὶ τὰ προβλήματα ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτήν.

Ἡ ἔναρξις τῆς Παννουχίδος γίνεται ἀπὸ τὸν ἐφημέριο πρὸ τῶν ἁγίων θυρῶν φέροντος ἐπιτραχήλιον. Ὅλα τὰ κανδήλια τοῦ ναοῦ εἶναι ἀναμμένα. Ψαλλομένης τῆς δ' ὠδῆς λαμβάνουν καιρὸν ὁ ἐφημέριος καὶ ὁ διάκονος, λαμπροφοροῦσιν ἅπασαν τὴν ἱερατικὴν αὐτῶν στολὴν καὶ ἀνοίγουν τὴν ὠραία πύλη (ἐννοεῖ μόνον τὸ βῆλον, διότι πρὸ κάτω θὰ ἀναφέρει, ὅτι ἀνοίγονται τὰ βημόθυρα) καὶ ἴστανται πρὸ τῆς ἁγίας τραπέζης.

Στὸ τέλος ἀνοίξας ὁ ἱερεὺς τὰ βημόθυρα ποιεῖ ἀπόλυσιν μικράν, «Δι' εὐχῶν». Ἐχουν ἤδη μοιραστῆ κεριὰ στοὺς ἀδελφοὺς καὶ ὁ ἱερεὺς ἀνάπτει τὴν λαμπάδα αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸ τῆς ἁγίας τραπέζης ἀκοιμήτου κανδήλας, ἔρχεται πρὸ τῶν ἁγίων πυλῶν καὶ ἐκεῖθεν ἰστάμενος προσκαλεῖ τοὺς ἀδελφοὺς ψάλλον «Δεῦτε λάβετε φῶς», τὸ ὁποῖο ἐπαναλαμβάνεται μέχρι νὰ ἀνάψουν ὅλοι τὶς λαμπάδες τους.

Εἶτα ἀπερχόμεθα πάντες εἰς τὸν νάρθηκα ψάλλοντες «Τὴν ἀνάστασιν σου, Χριστέ σωτήρ», ὅπου ὑπάρχει ἠὺς τρεπισμένον τετραπόδιον πρὸ τῶν κεκλεισμένων βασιλικῶν θυρῶν, στὸ ὁποῖο ἐναποθέτει ὁ ἱερεὺς τὸ Εὐαγγέλιον.

Τὰ ὑπόλοιπα γίνονται κατὰ τὰ γνωστὰ σήμερον (μὲ Εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα). Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου τὰ ψαλλόμενα «Χριστὸς ἀνέστη» εἶναι δεκατρία (=3+3+4+2+1) ὅπως περιγράφονται στὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα. Τὰ σήμαντρα καὶ οἱ κώδωνες σημαίνουν πάντα ὁμοῦ. Ἐκφωνεῖται ἡ μεγάλη συναπτὴ καὶ ἀνοίγουν οἱ πύλες ποὺ ὀδηγοῦν στὸν ναὸ καὶ εἰσέρχονται ὅλοι. Κατὰ τὴν ἔναρξη τοῦ κανόνος θυμιάζει ὁ ἱερεὺς τὸν ναὸν ὅλον.

Δὲν ἀναφέρεται, ὅπως εἶδαμε, θυμίαση κατὰ τὴν θ' ὠδὴν. Στὸ τέλος τῶν αἰνῶν κατὰ τὸ Χριστὸς ἀνέστη, μὲ τὸ ὁποῖο ὀλοκληρῶνεται τὸ ἀναστάσιμο δοξαστικὸ τῶν αἰνῶν, γίνεται ὁ ἀσπασμὸς τῶν ἀδελφῶν οὕτω: «λαμβάνει ὁ ἱερεὺς τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ ἴσεται πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ ἁγίου βήματος, ὁ δὲ καθηγούμενος ἐλθὼν καὶ ἀσπασάμενος τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον καὶ τὸν ἱερέα λαμβάνει αὐτὸ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ καὶ ἴσεται ἐκ δεξιῶν τοῦ ἱερέως. Εἶτα οἱ ἀδελφοὶ πάντες κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν ἀσπάζονται πρῶτον τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον εἶτα τὸν ἱερέα καὶ τὸν καθηγούμενον καὶ ἴστανται κάκεινοι ἔνθα ἂν τύχῃσι καὶ ἀσπάζονται ἀλλήλους.»

«Μετὰ γοῦν τὸν ἀσπασμὸν ἀναγινώσκειται ὁ κατηχητικὸς λόγος τοῦ Χρυσοστόμου παρὰ τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ ἐκκλησιάρχου, οὐ καθήμεθα δὲ εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάγνωσιν ἀλλ' ἰστάμενοι ἐπακροώμεθα πάντες.» Κατὰ τὶς φράσεις τοῦ

λόγου με τὸ «ἐπικράνθη» καὶ τὸ «ἀνέστη» οἱ ἀδελφοὶ ἐπαναλαμβάνουν κατὰ τὰ γνωστὰ σήμερα. Μετὰ τὸ ἀπολυτικίον τοῦ ἁγίου λέγεται ἡ ἐκτενής, τὰ πληρωτικὰ μετὰ τὴν κεφαλοκλισία καὶ ἀπόλυσις τοῦ Ὁρθρου, στὸ τελευταῖο χῦμα «Χριστὸς ἀνέστη ... » τῆς ἀπολύσεως ὁ λαὸς ἀπαντᾷ μετὰ τὸ «Ἀληθῶς ἀνέστη ὁ Κύριος», «καὶ οὕτως ἀπολλυόμενοι ἀπερχόμεθα ἐν τοῖς κελίοις ἡμῶν».

Περὶ ὥραν πρώτην τῆς ἡμέρας σημαίνει καὶ ἀρχίζει ἡ ἰδιαίτερη ἀκολουθία τῶν ὥρῶν τῆς Διακαινησίμου ἐνῶ λαμβάνουν καιρὸν ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος καὶ προετοιμάζουν τὴν πρόθεση. Ἡ Θεία Λειτουργία τελεῖται κατὰ τὰ γνωστὰ μέχρι σήμερον. Σημειώνουμε μόνον, ὅτι κατὰ τὴν εἴσοδο μετὰ τὸ ἀπολυτικίον «Χριστὸς ἀνέστη», τὸ ὁποῖο ψάλλεται ἐκ τρίτου, καὶ τὴν ὑπακοὴν «Προλαβοῦσαι τὸν ὄρθρον» λέγεται Δόξα Πατρὶ Καὶ νῦν καὶ ἀκολουθεῖ τὸ κοντάκιον.

Ἡ ἀκολουθία τῆς πασχαλινῆς τραπέζης ὁλοκληρώνεται μετὰ τὴν ὑψωση τοῦ ἄρτου, ἡ ὁποία, ὅπως εἶδαμε καὶ στὸ Τυπικὸν τοῦ ἁγίου Σάββα, περιλαμβάνει τὶς φράσεις, ποὺ λέγονται σήμερα κατὰ τὴν ἀπόλυση τῆς Θείας Λειτουργίας. Ἐδῶ ὁ οἰκονόμος Γεώργιος Ρήγας δίδει λεπτομερέστερες ὁδηγίες, σὶς ὁποῖες προσθέτει, ὅτι «τὸν δὲ ὑψούμενον ἄρτον οὐκ ἐσθίωμεν σήμερον ἀλλ' ὑψοῦμεν μόνον αὐτὸν καθ' ἐκάστην μέχρι τοῦ Σαββάτου τῆς Διακαινησίμου καὶ ἐν τῷ γεύματι τοῦ Σαββάτου κλῶμεν αὐτὸν καὶ ἐσθίωμεν».

«Καὶ προσκομίσας ὁ διαταχθεὶς ἀδελφὸς ἄρτον ὀλόκληρον τίθησιν αὐτὸν ἐν τῷ παναγιαρίῳ καὶ λαβὼν τὴν ἐξ ἔθους συγχώρησιν λαμβάνει τὸν ἄρτον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ καὶ μικρὸν ὑψώσας αὐτὸν ἐκφωνεῖ λέγων Χριστὸς ἀνέστη καὶ ἡμῶν ἀνταποκρινομένων Ἀληθῶς ἀνέστη ἐκεῖνος πάλιν χαράττει σταυρὸν μετὰ τοῦ ἄρτου λέγων Δόξα τῇ αὐτοῦ τριήμερῳ ἐγέρσει καὶ ἡμεῖς Προσκυνοῦμεν αὐτοῦ τὴν τριήμερον ἔγερσιν. Εἶτα ψάλλομεν τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸ κοντάκιον καὶ τὸ Χριστὸς ἀνέστη ἐκ τρίτου. Ψαλλομένου δὲ τοῦ Χριστὸς ἀνέστη ἀσπαζόμεθα τὸν ἄρτον. Εἶτα ὁ ἱερεὺς τὸν στίχον Ἐλεήμων καὶ οἰκτίρμων ὁ Κύριος. Καὶ οὕτω λήγει ἡ ἀκολουθία τοῦ γεύματος».

Ὅμοίως γίνεται καὶ κατὰ τὸν δεῖπνο. Ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ κατὰ τὴν ὑψωση τοῦ ἄρτου ἐπαναφέρεται ἡ μνημόνευση τῆς Θεοτόκου. Ἐκφωνεῖται ὡς ἀνωτέρω «Χριστὸς ἀνέστη. Ἀληθῶς ἀνέστη. Παναγία Θεοτόκε, βοήθει ἡμῖν. Ταῖς αὐτῆς πρεβείαις, ὁ Θεός, ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Πάντα δὲ τὰ λοιπὰ ὡς ἔθος.»

Εἰς τὸν λυχνικὸν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας σημαίνει καὶ λέγεται ἡ ἰδιαίτερη πασχαλινὴ ἀκολουθία τῆς θ' ὥρας, ὁ ἱερεὺς ἐνδύεται πᾶσαν τὴν ἱερατικὴν στολὴν καὶ ξεκινᾷ μετὰ τὸ Δόξα τῇ ἁγία ... καὶ τὴν γνωστὴ θυμίαση. Τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεται «ὑπὸ τε τοῦ ἱερέως ἐκ τῶν ἁγίων θυρῶν καὶ ὑπὸ τοῦ διακόνου ἐκ τοῦ ἄμβωνος κατὰ περιόδους ἐκ περιτροπῆς ἐπαναλαμβάνοντος τοῦ διακόνου τὰ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀναγινωσκόμενα». Μαρτυρεῖται ἐδῶ ἡ ἀπλὴ ἐπανάληψη τοῦ Εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος ἀπὸ τὸν διάκονο, ὅπως δηλαδὴ γινόταν κατὰ τὸν 17 αἰ. στὴν Ἁγία Σοφία κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία.

Ἐπίλογος

Γιὰ νὰ μὴ μακρύνουμε τὸν λόγο, πιστεύω μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ποὺ παραθέσαμε, ὅτι εἶναι εὐκόλο νὰ ἐντοπίσουμε ποῖα λειτουργικὰ στοιχεῖα ποὺ ἐφαρμόζονται σήμερα στὴν λειτουργικὴ πράξη τῶν ἡμερῶν αὐτῶν προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότερη παράδοση τοῦ Ἀσματικοῦ Τυπικοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποῖα στοιχεῖα προέρχονται ἀπὸ τὸ Μοναστηριακὸ Τυπικὸ τοῦ ἁγίου Σάββα καὶ γενικώτερα ἀπὸ τὴν μοναστηριακὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ ποῖα στοιχεῖα ἀποτελοῦν νεώτερες προσθήκες τῶν τελευταίων 100 ἢ πιθανὸν καὶ ὀλιγώτερον χρόνων.^[8]

Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ.

1 Περισσότερα περὶ τοῦ θέματος βλ. Κουμαριανοῦ, πρ. Θεοδώρου, «Οἱ Ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου στὴν ἀσματικὴ παράδοση τῆς Ἁγίας Σοφίας» στὸν τόμο: Οἱ Ἀκολουθίες τοῦ Νυχθημέρου, ΙΕ' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, Καισαριανή 2014. Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2015, σελ. 294-342.

2 Ἐκδοση ὑπὸ Mateos, Juan, *Le Typicon de la Grand Église*, tome I-II (*Orientalia Christiana Analecta* 165-166). Roma 1962, 1963.

3 Βλ. βιβλιογραφία στὶς δύο πρόσφατες ἐκδόσεις: α') Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίας Λαύρας τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα. Ἐπιμελεῖα ἀρχιμ. Νικοδήμου Σκρέττα. Ἐν Ἱεροσολύμοις 2012, καὶ β') Τυπικὸν τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου διορθωθὲν μεθ' ὄσης ἐπιμελείας καὶ ὑπομνηματισθὲν τὸ κατὰ δόναμιν ὑπὸ ἀρχιμ. Δοσιθέου, ἡγουμένου τῆς Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης (2009).

4 Τὸ ὄρθον εἶναι διακλύζομαι, διακλυσμός = ἐπλύνω τὸ στόμα διὰ ὕγρου.

5 Στὸ Ὁρολόγιον ἢ διάταξις αὐτὴ ὀνομάζεται Ὑψωσις τῆς Θεοτόκου, διότι μνημονεῖται κατὰ αὐτὴν ἡ Θεοτόκος, εἰδικὰ ὅμως αὐτὴν τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως καὶ καθ' ὅλην τὴν Διακαινησίμου Ἑβδομάδα δὲν μνημονεῖται ἡ Θεοτόκος καὶ λέγονται μόνον ἀναστάσιμοι ὕμνοι. Βλ. περισσότερα περὶ αὐτῆς κατωτέρω.

6 Βλ. σχετικὰ στὸ Κουμαριανοῦ, πρ. Θεοδώρου, «Οἱ ἑορτὲς τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς» στὸν τόμο: Τὸ χριστιανικὸν ἑορτολόγιον, Η' Πανελλήνιο Λειτουργικὸ Συμπόσιο Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, Βόλος 2006. Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2007, σελ. 211-235.

7 Τυπικὸν οἰκονόμου Γεωργίου Ρῆγα, (Λειτουργικὰ Βλατάδων 1). Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη 1994.

8 Παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη πάλι στὸ δημοσίευμα, ποὺ ἀναφέρεται στὴν ὑπόσημ. 1, στὸ ὁποῖο με ἀφορμὴ τὴν μελέτη τοῦ Ἀσματικοῦ Τυπικοῦ ἔγιναν κάποιες παρατηρήσεις σχετικὰ με τὶς Ἀκολουθίες τῆς Διακαινησίμου Ἑβδομάδος.